

Pila baptismal de l'abat Frigola, situada al claustre del monestir de Sant Benet de Bages.

A l'angle sud-oest del claustre, dins la galeria, en l'arc que reforça l'angle, hi ha un capitell amb una inscripció a la part alta on llegim: "ACONDI-TOR OP(ER)IS VOCA-BAT (UR) B(ER)NAD", la qual és interpretada com la identificació del promotor de l'obra del claustre que, segons F. Español, podria referir-se a l'abat Bernat Sanespleda, documentat l'any 1225.

La datació d'aquest claustre es pot situar en la primera meitat del segle XIII, més concretament dins un marge temporal entre 1200 i 1230, segons suggereix F. Español.

Josep M. Masagué i Torné

BIBLIOGRAFIA

- BARRAL I ALTET, Xavier. *l'Art pre-romànic a Catalunya. Segles IX-X*, Barcelona, Ed.62, 1981.
- BARRAL I ALTET, Xavier. "El claustre de Sant Benet de Bages" a: *Catalunya Romànica XI: Bages*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1984, pàgs. 428-438.
- BENET CLARÀ, Albert. "Sant Benet de Bages. Història", a: *Catalunya Romànica XI: Bages*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1984, pàgs. 408-420.
- CARBONELL I ESTELLER, E. GUMÍ, J. *L'art romànic a Catalunya (s.XII)*, vol. II, Barcelona, Ed.62, 1975, pàgs 45-46.
- ESPAÑOL I BERTRAN, Francesca. *Sant Benet de Bages*, Manresa, Angle Editorial, 1995.
- JUNYENT, Eduard. *Catalogne Romane II*, ("Zodiaque"), La Pierre-qui-vire, 1961, pàgs. 79-88.
- JUNYENT, Eduard. *L'arquitectura religiosa a Catalunya abans del romànic*, ("Textos i Estudis de Cultura Catalana" 3), Barcelona, Curial-Abadia de Montserrat, 1983, pàgs. 61, 66, 150, 233.
- JUNYENT I MAIDEU, F. MAZCUÑAN I BOIX, A. "El monestir de Sant Benet de Bages. Arquitectura", a: *Catalunya Romànica XI: Bages*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1984, pàgs. 420-425, 426-428.
- JUNYENT I MAIDEU, F. MAZCUÑAN I BOIX, A. VIGUÉ, J. "El monestir de Sant Benet de Bages. Portal", a: *Catalunya Romànica XI: Bages*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1984, pàgs. 425-426.
- PUIG I CADAFALCH, J. FALGURA, A. GODAY, J. *l'arquitectura romànica a Catalunya*, "3 vols. en 4 tom.", vols. II i III, 1909-1918 "reprt. 1983", pàgs. vol. II, 43, 49, 96, 332-336, 550-551; vol. III-1, 52, 309-314, 440-443; vol. III-2, 702-706.
- SITGES I MOLINS, Xavier. *Les esglésies pre-romàniques de Bages, Berguedà i Cardener*, Manresa, Caixa d'Estalvis, 1977, pàgs. 159-160, 179-180, 199-201, 203-210.

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

Núm. 127

6 d'abril de 2013

BAGES

COL·LEGIATA BASÍLICA DE SANTA MARIA DE MANRESA (LA SEU)

Edifici gòtic, situat al cim del Puig Cardener on hi hagueren dues antigues esglésies, una de preromànica i una altra de romànica. La documentació de la primera època és molt escassa a causa de les ràtzies dels musulmans. La primera coneguda és de l'any 890 i preromànica. Entre el 914 i el 947, es consagrà el segon temple preromànic però en la ràtzia de Almansor, de l'any 999, fou totalment destruït. Tot seguit, s'inicià la construcció de l'església romànica. El 1020, rebé una dotació del comte Ramon Berenguer i la seva mare Ermessenda i de Oliba, bisbe de Vic. El 1035, passà a ser una canònica. Més endavant, s'havia d'introduir la reforma agustiniana, però no es va instaurar totalment fins el segle XIII. El 1592, se suprimiren les canòniques regulars i Santa Maria es convertí en col·legiata depenent del bisbat de Vic, excepte un curt període -1854-1884- en què en perdé tal condició. Avui encara la manté. Jeràrquica-

SANTA MARIA DE MANRESA. LA SEU.

ment és una Concatedral, ja que el bisbat de Vic té dues catedrals i dos capítols de canonges, Vic i Manresa. L'any 1886, el papa, li atorgà la categoria de basílica. El 1931 fou declarada monument historicoartístic nacional.

De les dues esglésies preromàniques no n'ha quedat cap vestigi. De l'església romànica del segle XI, en unes dependències annexes del costat nord de la Seu, es conserva una galeria porxada, composta per quatre arcs de mig punt sostinguts per columnes dobles, molt curtes, i capitells amb decoració, geomètrica i vegetal, molt senzilla. L'any 1114, hi hagué una incursió almoràvit que produí la destrucció parcial del temple. De la reconstrucció en resta: un mur del costat nord i una portalada. Antigament era coneguda com el portal de l'Abadia, però actualment se l'anomena dels Claustres. Consta de dos arcs adovellats de mig punt, una arquivolta i un timpà. L'arquivolta és helicoidal i és sostinguda per dues esveltes columnes amb capitells decorats. El de l'esquerra representa el pecat original i al de la dreta hi ha la lluita de dos homes. El timpà és una còpia ja que l'original es conserva, molt malmès, en el claustre barroc. Representa la Mare de Déu amb l'Infant i a ambdós costats hi ha dos àngels amb encensers. En el Museu Històric de la Seu, es conserva un Sant Crist, de finals del segle XII, de fusta policromada.

A inicis del segle XIV, la vila havia tingut un creixement important i l'església era massa petita. Es decidí construir-ne una de molt més gran al mateix lloc. L'any 1322 es contractà l'arquitecte barceloní Berenguer de Montagut i el 1328 s'iniciaren les obres, que es perllongaren mol de temps, es pot considerar que estaven quasi acabades a finals del segle XVI. D'aquí prové l'expressió "*sembla l'obra de la Seu*". Malgrat això, es mantingué l'estil gòtic i es respectà el projecte inicial de Montagut. Posteriorment s'hi afegí l'any 1657, la capella del Santíssim, d'estil renaixent i a inicis del segle XVIII, el claustre actual barroc. La façana principal quedà inacabada i fou construïda, en estil neogòtic, entre 1915 i 1934, amb projecte de l'arquitecte manresà Alexandre Soler. Conté una gran rosassa, de finals del segle XIX, de 9 m de diàmetre.

Santa Maria de Manresa, és una de les construccions més notables del gòtic català. En ser molt ample la nau central -18m- dóna la sensació d'una construcció clàssica d'una sola nau i capelles laterals entre els contraforts. Però una observació més acurada, indica que es tracta de tres naus, amb les laterals molt estretes -7.5 m-. La separació de les naus és per mitjà d'arcs formers ogivals sostinguts per pilars octogonals amb capitells decorats amb temes vegetals. Cal destacar també els pilars enfrontats amb els contraforts, la nau lateral i les capelles que formen uns trams unificats en què la coberta, de creueria, és comuna per ambdós espais. La nau està capçada per un absis poligonal amb deambulatori i capelles. La coberta és com la descrita de les naus laterals. Un dels contraforts de l'absis té la forma de torre hexagonal i és conegut com el "cargol de Sant Pere".

La Seu, a part de la portalada principal en té dues més, una a cada costat del presbiteri, que són similars i del segle XIV. Consten d'un timpà cec, davant del qual es pot col·locar una imatge de cos rodó però només

força singular en l'arquitectura d'aquesta època, la qual ocupa tota la superfície de l'absis i rep llum d'una finestra centrada a l'absis, sota la finestra central de la part superior. La coberta no és la original, sinó que sembla que va ser refeta en època barroca. La funció d'aquest espai no és prou clara però cal pensar que està relacionada amb un dipòsit de relíquies. Sant Benet tenia les de la Vera Creu i les de Sant Valentí. La documentació no ho especifica tal com ho fa en altres llocs, per exemple a la cripta de Vic que era coneguda com Sant Pere *confessione*, tampoc no es coneix qui fou el titular d'aquest àmbit, tot i que Francesca Español especula, a l'estudi monogràfic sobre Sant Benet, (ESPAÑOL, 1995), la possibilitat que fos l'arcàngel Sant Miquel. Sobre la volta i prop del creuer hi ha un petit campanar de torre de dues plantes amb finestres a les quatre cares; d'una sola obertura les de la primera i geminades les de la segona, amb doble columna i capitells llisos. Al costat de ponent de la nau i, desplaçant el portal, hi ha una altra torre campanar, de base quadrada que sembla iniciada durant el segle XI i feta en diverses etapes. De la Sala capitular només en queda el mur que la separava del claustre, amb un portal flanquejat per dues finestres geminades.

El claustre és de planta trapezoidal i format per quatre galeries cobertes per una volta de canó de mig punt. La façana de cada galeria és constituïda per dos grups de tres arcades cada una, separats per una pilastra o contrafort, al mig, i pilastres angulars als extrems de cada galeria. Els arcs recolzen sobre àbacs suportats, cada un, per dues columnes sobre bases i coronades per capitells.

Els 64 capitells, són ornats, majoritàriament, amb temes vegetals, fulles d'acant, palmetes, falguera, etc., d'entrellaços, zoomòrfics i historiatos. Quant a la forma n'hi ha tot un repertori des dels de la forma coríntia més tradicional fins als troncopiramidals i cúbics. També n'hi ha de tipus califal, els quals juntament amb un de troncopiramidal, el 13, es consideren aprofitats d'estructures arquitectòniques anteriors al claustre actual, possiblement del segle X. Dels de tipus califal en tenim un formant parella amb el 13, al claustre; un altre a la finestra més meridional de la sala capitular i un tercer que es guarda a la zona habitada pels propietaris. A les finestres de la sala capitular es van reutilitzar també dos capitells més, els quals s'han considerat tradicionalment imitacions, dels anteriors, fetes per artesans locals.

SANT BENET DE BAGES. Fotografia de l'Arxiu del Amics de l'Art Romànic de Sabadell de la qual no en coneixem l'autor ni la data.

el monestir fos sota la dependència directa de Sant Pere de Roma, i que, a més, els abats fossin elegits d'entre els seus descendents. Aquesta última disposició va motivar molts problemes i un cert declivi del monestir fins al punt de motivar una legació a Roma, el 1002, amb el comte Ramon Borrell i el bisbe de Vic, Arnulf, per resoldre-ho. De fet molt poc després de la consagració de l'església s'havia empenyorat l'aixovar litúrgic i malversat béns de la comunitat i s'havien deixat de cultivar les terres. El papa Silvestre va permetre que la pròpia comunitat elegís els seus abats. El primer, Ramió, inicià la recuperació del monestir, el qual va assolir un grau molt alt de prosperitat. Malgrat tot, amb la reforma romana, el 1075 Sant Benet, conjuntament amb Sant Cugat del Vallès, Sant Llorenç del Munt i Sant Pere de Rodes, va ser unit a Sant Ponç de Tomeres. De totes maneres recuperà la independència l'any 1108 i poc després, el 1114-1115, fou devastat pels almoràvits. Aquest fet podria justificar una reconstrucció general del monestir, tanmateix l'obra actual coincideix, a grans trets, amb aquesta data.

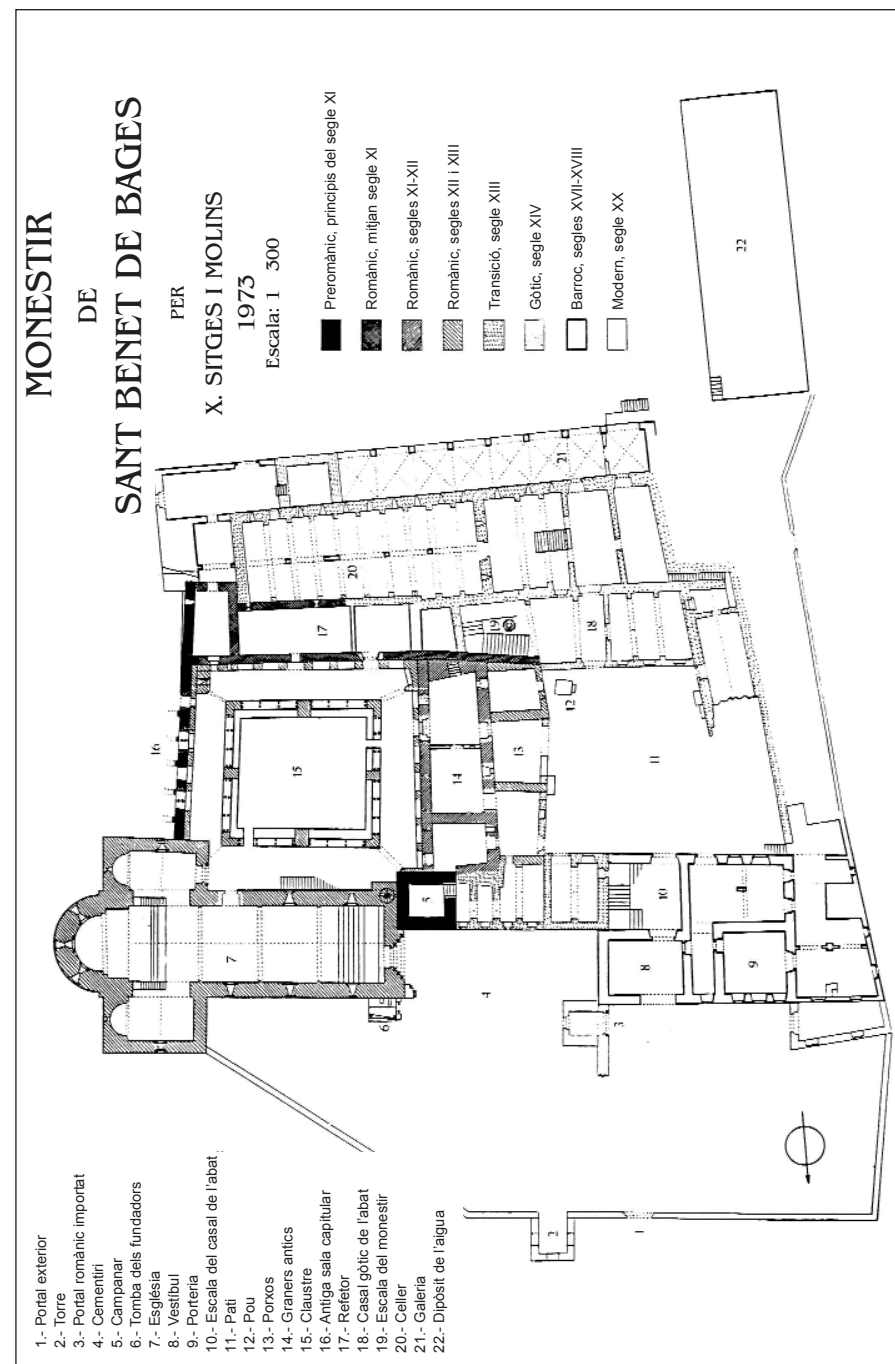
Durant l'època gòtica s'inicià una nova davallada. El desgovern dels abats propicià la decadència del monestir, fins arribar a l'enrunament de diverses parts. Durant el segle XV, els abats deixaren de viure, a temporades, al monestir. Amb tot, durant aquesta època es construí el palau de l'abat i es portaren a terme obres de fortificació, amb pedra algunes parts i tàpia les altres. A l'interior del temple es confeccionà el cadirat del cor, segons sembla, per un mestre local.

Les millors etapes del monestir foren durant l'abadiat de Pere Frigola, segle XVI, en les quals reconstruí i restaurà les parts enrunades del claustre i dormitori comú, encara que les dependències antigues sembla que varen quedar en desús o per a usos diferents, car les noves passaren a ubicar-se en una planta bastida sobre les anteriors. Al claustre també s'hi va afegir una nova planta.

A final del segle XVI passà a dependre del monestir de Montserrat, que hi instal·là un Col·legi d'Arts que va iniciar les funcions l'any 1620. D'aquesta època hi ha, a Montserrat, el dibuix d'un projecte que quasi demolia la totalitat del monestir per construir-ne un de més gran i espaiós.

El 1845 el monestir fou venut en pública subhasta, a causa de l'exclaustració de 1835, i restà en un total abandonament fins que fou adquirit per la mare d'en Ramon Casas, que el restaurà sota la direcció de l'arquitecte Puig i Cadafalch. L'any 2000 va passar a mans de Caixa Manresa.

La composició bàsica d'un monestir medieval ve determinada per un conjunt d'edificacions articulades per un pati. Aquesta composició elemental la podem veure a la majoria de monestirs medievals i fins i tot, amb més o menys complexitat, en els més moderns. Aquesta composició bàsica segueix, estructuralment, la composició de la casa romana.

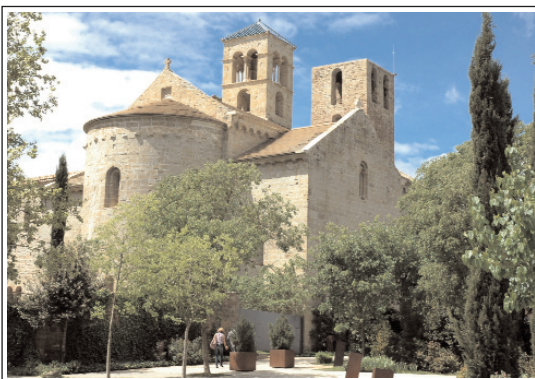

Aquest model clàssic que segueixen els monestirs medievals, el tenim, a Sant Benet de Bages, en el nucli format pels edificis construïts a l'entorn del claustre, els quals cal datar al segle XII, tot i que queda alguna resta de mur que anterior. Seguint la disposició clàssica, i partint del pati o claustre com a centre de comunicació entre les diferents dependències del monestir tenim, al costat de tramuntana, l'església; a llevant, la sala capitular; a migdia, la cuina i el refectori; a ponent, les dependències de emmagatzematge. El dormitori a la planta pis, damunt de la cuina o potser de la sala capitular, de totes maneres no podem descartar la possibilitat que fos situat, com era usual en època medieval, a l'entorn del claustre. Dins la dificultat d'identificació de les diferents estances, donat el fet que en el decurs del temps han canviat de funció o senzillament han quedat sense ús, es pot identificar fàcilment la sala capitular, ubicada al lloc usual, a l'ala de llevant, tot i que d'ençà del segle XVI amb la construcció d'una nova sala capitular, fou transformada en sagristia, i el refectori que hom identifica com a tal, una de les dependències, ara sense coberta, de l'ala de migdia.

Aquest esquema bàsic va ser transformat a partir dels segles XIV-XV, i en particular el segle XVI, amb la construcció de noves edificacions al costat de migdia i de ponent conformant un nou pati.

L'església que avui podem admirar fou bastida durant el segle XII, és un edifici de planta de creu llatina amb tres absis, dels quals només el central, de planta semicircular, és visible exteriorment. Els altres dos, també semicirculars, són disposats als braços del transsepte, dins el gruix dels murs. La nau és coberta amb una volta de canó apuntada reforçada per arcs torals i els absis amb volta de quart d'esfera. L'accés a l'interior d'aquest edifici es fa per dues portes, una de monumental, situada a la façana de ponent i l'altra, més modesta però també esculpurada, que comunica l'església amb el claustre, al transsepte dret. La llum d'aquest edifici prové de finestres de doble biaix i arc

de mig punt, les quals són ornamentades interiorment amb columnes, capitells i una arquivolta cilíndrica i exteriorment amb un doble encaix en degradació. Les finestres són repartides per tot l'edifici, sis a la nau, entre els arcs torals; una a la façana de ponent, sobre la porta; una a cada extrem del transsepte, tres a l'absis central i una al centre de cada absidiola. Sota l'absis central hi ha una cripta, element

SANT BENET DE BAGES.

n'hi ha una en el portal sud -la Mare de Déu i el Nen -, i arquivoltes en gradació amb capitells decorats amb motius vegetals i zoomòrfics d'excel·lent qualitat. El campanar, esta adossat al mur nord, és de planta quadrangular i té uns 50 m d'alçada.

Al presbiteri, hi ha una cripta construïda el 1578. Inicialment l'accés era per mitjà d'una gran escalinata frontal. Als anys 70 s'efectuà una ampliació i s'habilitaren uns accessos laterals. Hi ha un templet barroc amb escultures d'alabastre de 1781, obra de Jaume Padró i Cots, que conté les relíquies dels patrons de la Ciutat, Sant Maurici, Sant Fruitós i Santa Agnès. La imatge de l'altar, la Mare de Déu de l'Alba, és una reproducció ja que l'original, de finals del segle XIV, fou destruïda per un incendi l'any 1979.

A l'interior de la nau hi ha diversos retaules gòtics: el de Sant Marc, d'Arnau Bassa (1346); el del Sant Esperit, de Pere Serra (1394), considerat de valor excepcional i que, col·locada com a predel·la, conté una taula pintada de Lluís Borrassà (1411); el de Sant Miquel i Sant Nicolau, de Jaume Cabrera (1406); el de la Santíssima Trinitat, d'Antoni Marquès (1507) i un notable frontal florentí, de lli brodat amb seda i or.

Carrer del Balç (Manresa)

Balç significa precipici. Es tracta d'un carreró estret, obert recentment, que conserva plenament el caire medieval. Passa a través d'un laberint de portals, cellers i soterranis de cases construïdes damunt d'un precipici.

Recopilació, Joan Codina

BIBLIOGRAFIA

Catalunya Romànica, vol. XI, El Bages.
 Guies de la Catalunya Romànica, vol. 18, el Bages.
 El Gòtic Català. Francesca Español. Angle Editorial (2002).
 Col·legiata Basílica de Sant Maria de Manresa (Viquipèdia).

SANT BENET DE BAGES (SANT FRUITÓS DE BAGES)

La fundació del monestir de Sant Benet es deu a un noble anomenat Sal·la, l'any 950, conjuntament amb la seva esposa Ricarda, els quals permutaren unes terres de Sant Iscle de Bages per les que acullen el cenobi. Encara que es pot donar aquesta data, com la de l'inici del monestir no sembla que s'hi consolidés una comunitat fins el 972, data en què fou consagrada l'església. Aquest noble va disposar, en virtut del dret de patronatge, que